

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการสำรวจสัมภาษณ์หมอยาท้องถิ่นที่มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรเขตวัดป่าอรัญญิกาวาส ต.วังแสง อ.แกดำ จ.มหาสารคาม จากหมอยาทั้งหมด 6 คน พบว่ามีสูตรยาที่ใช้ในการรักษาโรคทั้งหมด 12 สูตร โดยใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 46 ชนิด ดังนี้

1.นายมงคล อาจอำนวย ให้ข้อมูลในการใช้ยาสมุนไพร

1.แก้รังแค

1. บอระเพ็ด	3 กก.
2. มะพร้าวขูด	1 กก.

วิธีการใช้ นำมาผสมกันตีขยี้เป็นน้ำมัน เติมขิง 1 หยิบมือ (สารกันบูด) รินเอาเฉพาะน้ำมันทาบริเวณที่เป็นรังแค ใช้ติดต่อกันประมาณ 3 วัน โดยใส่ในคอนเซ็ลแล้วล้างออกตอนเย็น

2.แก้ฮัมพาด

สูตรที่ 1

1.หนอนตาดหยากรใหญ่	0.5 กก.
2. ผักชีข้าง	0.5 กก.
3.พริกไทย	0.2 กก.
4. น้ำผึ้ง	

วิธีการใช้ นำมาปั่นรวมกันเป็นลูกกลอน รับประทานก่อนนอนวันละ 2

เม็ด

สูตรที่ 2

- 1.กึ่งลำควน
- 2.ฝางแดง
- 3.ลูกใต้
- 4.อิงแดง
- 5.ขี้ดุ่น
- 6.หนามหัน
- 7.แก่นแพรว

วิธีการใช้ นำมาดื่มรวมกันแล้วนำไปดื่ม

2. นายทองสุข ทองภูบาล ให้ข้อมูลในการใช้ยาบำรุงกำลังได้แก่

สูตรที่ 1

1. ต้นบีคน
2. รากโสม
3. ถ้อยคำ

วิธีการใช้ นำพืชทั้ง 3 ชนิดมาต้มรวมกันใช้ดื่มบำรุงกำลัง

สูตรที่ 2

1. กำลิ่งเสือโคร่ง
2. นางแดง

วิธีการใช้ นำพืชทั้ง 2 ชนิดมาต้มรวมกันใช้ดื่มวันละ 1 แก้ว

3. นายทองดี กุศลดวงดี ได้ให้ข้อมูลสมุนไพรดังนี้

1. ยาบำรุงเลือด

ต้นค่าง

วิธีการใช้ นำแก่นมาผ่าและตากให้แห้ง มีดรวมกันใช้ดื่มน้ำดื่ม

2. ขับน้ำนม

รากตุ้มกา

วิธีการใช้ นำรากตุ้มกา 1 รากนำมาผ่าเป็น 4 ซีก ใช้รากตุ้มกา 1 ซีก

นำไปฝนกับน้ำพอประมาณและนำมาดื่ม

4. นางอน อันทิมพ์ ได้ให้ข้อมูลสมุนไพรที่ใช้ทำลูกประคบซึ่งมีสมุนไพรดังนี้

1. ใบเอื้องอ่อน
2. ใบยี่โถใหญ่
3. ใบหนาด
4. ตะไคร้หอม
5. พิมเสน, การบูร
6. โพล
7. ตะไคร้

วิธีการใช้ นำมาห่อรวมกันด้วยผ้าขาวบาง หลังจากนั้นนำไปนึ่งแล้วนำมา

ประคบบริเวณที่ปวด

5.นายสมนุรณ พรมเลิศ ได้ให้ข้อมูลสมุนไพรดังนี้

1.ขับลม

1. รากเครือชูด
2. รากส้มลม
3. หัวคั้นเพ็ก
4. กำแพงเจ็ดชั้น (ต้นตาไก่)
5. รากต้นครก
6. รากหมากต้องงเล้ง
7. ต้นโตไม่รู้ลืม
8. รากเกียงป็น
9. หญ้าแห้วหมู

วิธีการใช้ พืชทั้งหมดใช้อย่างละ 2 ชัน ขนาดประมาณ 2 นิ้ว คั้นน้ำจมน้ำ

เปลี่ยนเป็นสีแดงและนำมาคั้นแก้ขับลม

2. ยาแก้เมาหวาน

1. ฟรั่งป่า
2. มะขามป้อม
3. ต้นหมากเบง

วิธีการใช้ นำแก่นของต้นพืชทั้ง 3 ชนิด มาต้มน้ำดื่ม

6.นายสวน ทับสมบัติ ได้ให้ข้อมูลสมุนไพรดังนี้

1. แก้ปวดเมื่อย

สูตรที่ 1

1. เข็มขาว
2. รากส้มลม
3. อ้อยดำ

วิธีการใช้ นำพืชทั้งสามชนิดมาต้มรวมกันใช้ดื่ม

สูตรที่ 2

1. มุ้งกระต่าย
2. ก้านฟักทอง
3. ต้นลิ้นฟ้า

4. ต้นข่อย

5. ต้นไทร

6. เ็นอ้า

7. หวาย

วิธีการใช้ นำพืชทั้งสามชนิดมาต้มรวมกันใช้ดื่ม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชสมุนไพร

1. บอระเพ็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tinospora crispa (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson

วงศ์

MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น

ตัวเจตมูลยาน เถาหัวค้อน (สระบุรี) หางหนู (สระบุรี อุบลราชธานี) ชุงจิง เครือเขาสอ (ภาคเหนือ) เจตมูลหนาม (หนองคาย)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

บอระเพ็ดเป็นไม้เถาเลื้อยพาดพันต้นไม้อื่น เถากลมมีขนาดใหญ่เป็นปุ่มปม มีเนื้ออ่อน เมื่อแก่เนื้อของลำต้นแข็งเป็นสายใยเหนียว ลำต้นเป็นเถาขนาดนิ้วมือขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของลำต้น 1-1.5 เซนติเมตร มีใบเป็นเส้นยาวเปลือกสีเทาอมเขียวมีรสขม เปลือกลอกออกได้ มียางลักษณะเหนียว มีสีเหลืองอ่อน มีรสขม

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปหัวใจ ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ สีเขียว โคนใบหยักเว้าลึก ผิวใบบางมีขนประปราย ท้องใบออกสีนวลอ่อนๆ ส่วนหลังใบเขียว เส้นใบจากจุดโคนใบจะมี 5-7 เส้น ขนาดกว้าง 3.5-10 เซนติเมตร ยาว 6-13 เซนติเมตร ก้านใบยาว 8-10 เซนติเมตร

ดอก ออกตามซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่คนละช่อ ดอกสีเขียวมเหลือง มีขนาดเล็กมาก ออกรวมกันเป็นช่อตามปมของลำต้นเป็นกระจุกๆ ช่อเรียว อ่อนยาว 5-20 เซนติเมตร มีขนทั่วใบทั้งกลีบดอกและกลีบรอง กลีบดอกมีอย่างละ 6 กลีบ เกสรตัวผู้ 6 อัน ผล

ผล รูปทรงค่อนข้างกลม สีเหลืองหรือสีแดงขนาด 2-3 เซนติเมตร เนื้อเยื่อบาง หุ้มเมล็ด เปลือกเป็นเยื่อบางมีลักษณะลื่น เนื้อข้างในเป็นสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม รสหวานปนขม เมล็ด มีสีน้ำตาลเข้ม ลักษณะเรียวรี ผิวหยาบเล็กน้อย มีขนาดประมาณ 0.5 เซนติเมตร

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ พบขึ้นตามป่าดิบแห้ง และป่าเบญจพรรณ ขึ้น ทั่วๆ ไปตามริ้วและตามต้น ไม้ใหญ่เพื่อใช้เป็นไม้เลื้อยและปลูกตามบ้านการขยายพันธุ์ใช้ตัดลำต้นชำ หรือใช้เมล็ดเพาะ บอระเพ็ดจะขึ้นได้ในดินทั่วไป

2. มะพร้าว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cocos nucifera Linn.

วงศ์

PALMAE

ชื่ออื่น

หมากอูน หมากอูน คอตำ (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน) กุง (ซอง - จันทบุรี) ย่อ (มลายู - ภาคใต้) โพล (กะเหรี่ยง - กาญจนบุรี) เฮ็ดคอง (เพชรบูรณ์) เอียจี้ (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะพร้าวเป็น ไม้ยืนต้นที่มีลำต้นสูงชะลูดไม่แตกกิ่งก้านสาขา ขนาดของลำต้น มีความสูงประมาณ 20 - 30 เมตร

ใบ ลักษณะของใบออกเป็นใบรวม มีใบย่อยเรียงสลับกันเป็นรูปขนนก ใบรวมก้านหนึ่งยาวประมาณ 3 - 7 เมตร กว้างประมาณ 1 - 1.4 เมตร ใบย่อยมีลักษณะเป็น แผ่นแคบยาวปลายใบแหลม พื้นผิวเรียบเป็นมันมีสีเขียวแก่ ขนาดของใบยาวประมาณ 2 - 3 ฟุต กว้าง 1 - 2.5 นิ้ว

ดอก ดอกออกเป็นช่อออกบริเวณกาบใบ ดอกย่อยมีลักษณะเป็นดอกขนาดเล็ก มีกลีบดอก 6 กลีบ ใบช่อหนึ่ง ๆ มีทั้งดอกตัวผู้และตัวเมีย ดอกตัวผู้อยู่ปลายช่อและดอกตัวเมียอยู่บริเวณโคนช่อดอก

ผล ผลมีลักษณะเป็นรูปทรงกลมหรือรูปรี มีขนาดยาว 8 - 14 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 8 - 9.5 นิ้ว เปลือกนอกเรียบเกลี้ยง ผลอ่อนมีสีเขียวเมื่อผลแก่สีน้ำตาล เปลือกชั้นกลางเป็นเส้นใยนุ่ม ชั้นในจะแข็งเป็นกะลา ชั้นต่อไปเป็นเนื้อผลมีสีขาวขุ่น และภายในมีน้ำใสมีรสจืดหรือรสหวาน

3. หอนตายหยากใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stemona collinsae* Craibr.

วงศ์ STEMMONACEAE

ชื่ออื่น พญาร้อยหัว ไปงมคงาม สามสิบกลีบ กระพืดหนู ปังช้าง
รากลิง สลอคเชียงค้ำปังช้าง กระพืดช้าง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เลื้อย ลำต้นบนดินจะโอบช่วงฤดูแล้งพอดูฝนจะงอกใหม่พร้อมทั้งออก
ดอก ลำต้นใต้ดินมีรากออกเป็นพวงหลายสิบราก ลักษณะเป็นรูป
กระสวย ออกเป็นกระจุกคล้ายกระชาย

ใบ เป็นใบเดี่ยวออกสลับกัน รูปใบคล้ายใบพลู กว้าง 4-6 เซนติเมตร ยาว 6-10
เซนติเมตร แผ่นใบเป็นคลื่น มีปลายใบแหลมโคนใบเว้า เส้นใบขนานเด่นชัด

ดอก มีดอกเล็ก ๆ เป็นกลีบ ๆ คล้ายดอกจำปา

ผล มีฝักเล็ก ปลายฝักแหลม กว้างราว 1 เซนติเมตร

เมล็ด ภายในผลมีหลายเมล็ด เมื่อแก่มีสีดำ ขนาดเล็ก

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ พบทั้งในที่ชื้นและแห้งแล้ง เจริญเติบโตได้ดีในฤดู
ฝน พบขึ้นอยู่ตามป่าเบญจพรรณ มีทั่วไปในประเทศไทย

4. ผักชีช้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Asparagus racemosus* Willd.

วงศ์ ASPARAGACEAE

ชื่ออื่น จ้วงเครือ (ภาคเหนือ) เตอติเบาะ (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน)
ผักชีช้าง (หนองคาย) ผักหนาม (นครราชสีมา)
พอกวามะ (กะเหรี่ยง - เชียงใหม่) สามร้อยราก
(กาญจนบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เลื้อย ปีนป่ายขึ้นที่ต้นไม้อื่นข้างเคียงด้วยหนาม หนามเปลี่ยนมาจากใบเกล็ด
บริเวณข้อ หนามโค้งกลับ ยาว 1 - 4 มิลลิเมตร

ลำต้น สีขาวแกมเหลือง ต้นกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-5 มิลลิเมตร ปีนป่ายขึ้น
ได้สูงถึง 5 เมตร แตกแขนงเป็นเถาต่าง ๆ บริเวณข้อมีกิ่งแตกแขนงแบบรอบข้อและกิ่งนี้

เปลี่ยนเป็นสีเขียวลักษณะแบน รูปขอบขนาน กว้าง 0.5 - 1 มิลลิเมตร ยาว 0.5 - 2.5 มิลลิเมตร ปลายแหลม ทำหน้าที่แทนใบ (Cladophyll) ลำต้นผิวเรียบ ลื่นเป็นมัน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตัวแบบสลับ ใบเป็นเกล็ดรูปสามเหลี่ยม ฐานกว้าง 0.5 - 4 มิลลิเมตร ยาว 1 - 4 มิลลิเมตร ใบเกล็ดมี อายุสั้น ๆ ต่อมาแข็งขึ้นและเปลี่ยนเป็นหนามโค้งกลับ (Recurved)

ดอก ดอกช่อ raceme เกิดที่ซอกกิ่ง (Cladophyll) ก้านช่อดอกยาว 3 - 15 มิลลิเมตร ดอกย่อย เส้นผ่าศูนย์กลางดอกบาน 3 - 4 มิลลิเมตร ก้านดอกย่อยยาว 2 - 3 มิลลิเมตร กลีบดอก (Sepals) 6 กลีบ สีขาวแยกกันเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ วงใน 3 กลีบ กลีบกว้าง 0.5 - 1 มิลลิเมตร ยาว 2.5 - 3.5 มิลลิเมตร กลีบรูปขอบขนาน ปลายกลีบมน ขอบเรียบ เกสรเพศผู้ จำนวน 6 อัน เรียงตัวตรงข้ามกับกลีบ ก้านชูอับเรณูยาวขนานกับกลีบ ก้านชูอับเรณูลักษณะเป็นเส้นเล็ก ๆ สีขาวแกมเหลือง ยาว 2 - 2.5 มิลลิเมตร อับเรณูสีน้ำตาลอ่อน ยาว 0.3 - 0.5 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย 1 อัน รังไข่ Superior ovary สีเขียวแกมเหลืองลักษณะทรงกลม 3 พู เส้นผ่าศูนย์กลางรังไข่ 1 - 1.5 มิลลิเมตร ก้านเกสรตัวเมีย 1 อัน ยาว 0.5 มิลลิเมตร ยอดเกสรตัวเมีย แยกเป็น 3 แฉก

ผล เป็นผลสด Berry สีแดง หรือแดงอมม่วง เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 - 8 มิลลิเมตร

5. พริกไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper nigrum* Linn.

วงศ์ PIPERRACEAE

ชื่ออื่น พริกน้อย (เหนือ) พริก (ใต้) พริกขี้หนู พริกไทยดำ

พริกไทยล่อน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พริกไทยเป็น ไม้เถาเลื้อยขึ้นต้น ลำต้นมีข้อ ลำต้นอ่อนมีสีเขียวและจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล

ใบเป็น ใบเดี่ยวเรียงสลับตามข้อและตามกิ่ง รูปไข่ โคนใบใหญ่ ใบกว้างประมาณ 6 - 10 เซนติเมตร ยาว 7 - 14 เซนติเมตร ผิวใบเรียบเป็นมัน

ดอก พริกไทยออกดอกเป็นช่อชนิดสไปค์ (spike) ช่อดอกยาวประมาณ 7 - 15 เซนติเมตร แต่ละช่อมีดอกประมาณ 50 - 150 ดอก ดอกมีลักษณะกลม มีขนาดเล็ก ติดอยู่บน

ก้านช่อดอก เป็นดอกที่ไม่มีก้านดอก ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก ดอกจะเริ่มบานจากโคนช่อ
ไล่ไปปลายช่อเป็นดอกสมบูรณ์เพศ

ผล ผลอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเขียวเข้ม และเปลี่ยนเป็นสีแดงหรือ
ส้ม เมื่อผลสุกอมจะมีสีแดงจนเกือบดำ เมื่อตากแห้งเปลือกจะแห้ง มีสีดำหุ้มเมล็ด ซึ่งมีสีขาว
• อยู่ภายใน

6. ลำควน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melodorum fruticosum* Lour.

วงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น หอมนวล

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ไม้ผลัดใบ สูง 5–20 เมตร เรือนยอดรูปกรวย เปลือกสี
น้ำตาลเข้ม เรียบหรือแตกเป็นร่องตื้นตามยาวลำต้น

ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปขอบขนานแกมใบหอก ขนาดกว้าง 2.5–5 เซนติเมตร
ยาว 5–11 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมนแหลม ขอบเป็นลอนคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบ
เรียบ สีเขียวเป็นมัน

ดอก ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบที่ยอดปลายกิ่ง มีสีเหลืองกลิ่นหอม ก้านดอกยาว 2
–3 เซนติเมตร ขนาดของดอกกว้างประมาณ 8–10 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมี 3 กลีบ กลีบดอกมี
6 กลีบ เรียงสองชั้น ๆ ละ 3 กลีบ ซ้อนสลับกัน รูปไข่กว้าง ปลายกลีบแหลม กลีบหนา
เมื่อบานกลีบชั้นนอกบานแผ่ออก ตอนปลายงุ้มเข้าเล็กน้อย สีเหลืองนวล ชั้นในกลีบประกบ
เข้าหากัน คล้ายดอกบัวตูม

ผล เป็นผลกลุ่ม ขาวคล้ายทรงกระบอกปลายมน โคนสอบแหลม ผิวเรียบ สี
เขียว ทุกลำ มีหน่อ ออกเป็นกลุ่มมีมากถึง 27 ผล ผลย่อยทรงกลมหรือไข่ ขนาด 1-
1.2 เซนติเมตร ผลสุกสีดำปนม่วง มีคราบขาว ก้านผลยาวประมาณ 1 ซม. มี 1-2 เมล็ด

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ แหล่งกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชอบขึ้นใน
ที่โล่งมีแสงแดด

7. ฟ้างแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caesalpinia sappan Linn.

วงศ์

CAESALPINIACEAE

ชื่ออื่น

ฟ้างเสน (กลาง), ฟ้างส้ม (กาญจนบุรี), ง่าย (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), หนามโค้ง (แพร่), โขปึก (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพรรณไม้ยืนต้นที่มีขนาดกลาง มีหนามตลอดทั้งต้นและกิ่ง โคนหนามเป็น
เต้าเล็ก ๆ

ใบ เป็นใบประกอบ ใบย่อยเป็นใบประกอบด้วยใบย่อยเล็กเหมือนใบมะขาม
ดอก ดอกเล็กเป็นช่อ อยู่ตรงส่วนยอดของต้น ดอกมีสีเหลืองกลางดอกเป็นสีแดง
ผล เป็นฝักรูปสี่เหลี่ยม แข็ง สีน้ำตาลเข้ม และที่ผิวฝักจะมีลายจุด ๆ แต่มันอยู่ ซึ่ง
รูปร่างนั้นจะคล้ายกับถั่วแปบ

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ เกิดตามป่าดงดิบเขา ป่าโปร่งทั่วไป ขยายพันธุ์
ด้วยเมล็ดเจริญงอกงามได้ดีในดินที่ร่วนซุยสามารถให้ร่มเงาแก่เราได้ แต่ก็เป็นต้นไม้ที่ให้ร่มเงา
ขนาดเล็ก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

8. ดอกใต้

ชื่อวิทยาศาสตร์

Suregada multiflorum (Juss.) Baill.

วงศ์

EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น

ดอกใต้ มะคูด หนามคูด กษคูด ขนุนคอง ขันทอง ขุนทอง
เข้าตาก เจริง ดีหมี ขันทองพญาบาท

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งก้านค่อนข้างกลม จะมีสีเทา เกือบ ขูใบเล็ก
หลุดร่วงได้ง่าย

ใบ ใบจะหนาแข็ง คด ทึบ เป็นใบเดี่ยว จะออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ รูปหอกแกม
ขอบขนาน มีความกว้างประมาณ 4-8 เซนติเมตร ยาวประมาณ 10-16.5 เซนติเมตร ตรงปลาย
ใบจะแหลมหรือ มน โคนใบแหลม ขอบใบจักเป็นซี่ฟันเนื้อใบจะหนามีลักษณะคล้ายแผ่นหนัง
เส้นใบมีทั้งหมดประมาณ 14-16 คู่และมีก้านใบยาวประมาณ 9-16 มิลลิเมตร เป็นร่องลึก

ดอก ออกดอกเป็นช่อกระจาย ยาวประมาณ 16-18 เซนติเมตร ใบประดับรูปหอก

ยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร ตรงปลายของมันจะแหลมก้านดอกย่อยยาว 1-1.5 มิลลิเมตร และกลีบรองกลีบดอก มี 5 กลีบ เรียงซ้อนกันอยู่ ลักษณะคล้ายรูปไข่หรือรูปหอกยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร ขอบจักเป็นซี่ฟัน กลีบดอกจะมีอยู่ 5 กลีบ รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 6-7 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 3 มิลลิเมตร ตรงโคนสอบแคบ เกสรตัวผู้จะมี 3 อัน เชื่อมติดกันที่โคน อับเรณูค่อนข้างกลม ยอดเกสรตัวเมียจะมี 3 พู มีรังไข่จะมีอยู่ 3 ห้อง

ผล ผลแบนและกว้างประมาณ 18-20 มิลลิเมตร และยาวประมาณ 8-10 เซนติเมตร ตรงปลายกลมและแข็ง จะมีเส้นตามความยาวเมื่อผลแก่จะแตกตรงรอยประสาน ตรงกลาง เมื่อนั้นมีความกว้างประมาณ 2 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร และแบน

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ ขึ้นตามป่าเบญจพรรณทั่ว ๆ ไป จะเลื้อยพาดพันไม้อื่น ๆ ขึ้นประปรายทางอำเภอ มะขาม จังหวัดจันทบุรี และตามป่าทางภาคเหนือและภาคกลาง เนื้อไม้ขาว

9. อิงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sauropus bicolor* Craib

วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ผักหวานแดง มะยมเตี้ย ชมดง ผักหวานป่า สีเสียดพะ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก สูง 10 - 60 เซนติเมตร ทุกส่วนมีรสขม

ใบ เป็นใบประกอบแฉกขนนกชั้นเดียวปลายคี่ มีใบย่อย 23 - 25 ใบ ใบย่อยรูปขอบขนานแกมไข่กลับ ปลายใบมนกว้างโคนใบมนแคบ ขนาดประมาณ 0.40 X 1.00

เซนติเมตร ก้านใบสั้นมากและมีหูใบสีเขียวฉ่ำรูปสามเหลี่ยมปลายแหลมเกาะติด 2 อัน

ดอก แยกเพศ เพศเมียมักอยู่ส่วนโคน เพศผู้มักอยู่ส่วนปลายก้านใบ ดอกขนาดเล็กสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.08 เซนติเมตร

ผล ทรงกลมผิวเรียบสีเขียวอ่อนนวล ขนาดประมาณ 0.15 เซนติเมตร เกาะติดอยู่ที่ใต้โคนใบย่อย เมื่อแก่จะแตกเป็น 6 พู แต่ละพูจะมี 1 เมล็ด เมล็ดสีน้ำตาลรูปเสี้ยว 1/6 ของทรงกลม ขนาดประมาณ 0.10 เซนติเมตร

10. จี๋คุ่น

ชื่อวิทยาศาสตร์

Helicteres angustifolia L.

วงศ์

STERCULIACEAE

ชื่ออื่น

จี๋คุ่น ปอจี๋โก๋ ไม้หมัด ปอเต่าไห้ (ภาคอีสาน)
 ป่าเหี่ยวหมอง หญ้าหางอื่น (ภาคเหนือ) เข่ากีน้อย ปอมัคโป
 จี๋อัน ข้าแม่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 3 ม. ลำต้นและกิ่งมีขน สีน้ำตาลรูปดาว ปกคลุม

ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปหอกแกมรูปไข่ กว้าง 1.4-5 เซนติเมตร ยาว 7-10 เซนติเมตร

ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมน

ดอก สีม่วงอ่อน ออกเป็นกระจุก ตามซอกใบ ดอกย่อยขนาดประมาณ 1-1.2

เซนติเมตร กลีบรองดอก เชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยก 5 กลีบ ไม่เท่ากัน มีขน กลีบดอก 5

กลีบ ปลายกลีบมน โคนสอบแคบเป็นก้าน มีติ่ง 2 อัน เกสรผู้ 15 อัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันเป็น

หลอด

ผล รูปขอบขนาน ยาวถึง 3 ซม. มีขนฟูปกคลุมแน่น เมล็ดรูปไข่หรือสี่เหลี่ยมมน

เปลือกปน เนื้อแห้งมีสีดำ

11. หนามหิน

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caesalpinia godefroyana O.Kze. C.

วงศ์

LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น

หนามหิน, พังก้า (บุรีรัมย์), ฮาย (สงขลา), หนามหินคำ, หัน
 ขาว กำจาย กระจาย จี๋คาก (แพร่), จี๋แรด (ภาคกลาง), ตาตุ้ม
 สี่กึ่งพอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), มะหนามจาย มะนามจาย
 (ตาก), หนามแดง (ตราด), หนามหิน (จันทบุรี), ฮาย ฮายปูน
 (ภาคใต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็น ไม้เถาขึ้นต้นคล้ายส้มป่อย

ใบ เป็นใบประกอบสองชั้น ใบย่อยเล็กรูปไข่ยาวเหมือนใบส้มป่อย ใบหนามหิน

สีแดงอมดำ เปลือกต้นสีดำมีหนามตลอดต้น หันขาว เปลือกต้นสีเทาขาวไม่มีหนาม

ดอก ดอกสีเหลืองสด เป็นช่อยาว 25-30 เซนติเมตร
 นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ เกิดตามป่าเขาและป่าเบญจพรรณทั่วไป ตั้งแต่
 จากระยะของใบ ถ้าเป็นลำป่อยใบจะมีรสเปรี้ยว

12. แพรว

ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Sojak
วงศ์	POLYGONACEAE
ชื่ออื่น	หอมจันทร์(อยุธยา) ผักไผ่(ภาคเหนือ)จันทร์โสม (นครราชสีมา)พริกม้า(ภาคอีสาน)ผักแพรว(อุตรธานี-อีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก มีกลิ่นหอม มีต่อมน้ำมันทุกส่วน สูงถึง 35 เซนติเมตร ลำต้นสีเขียวแกม
 สีแดงเรื่อ ๆ ส่วนปลายตั้งขึ้น ส่วนล่างทอเคลือบ และออกรากที่ข้อ

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกสลับ มีแผ่นปกคลุมบางหุ้มรอบลำต้นที่ข้อและปล้องหลวม
 ๆ มีขนหยาบคล้ายสะเก็ด ปลายปกคลุมเป็นเส้นยื่นยาวหลายเส้น ยาวถึง 0.7 เซนติเมตร สี
 น้ำตาล ใบรูปใบหอกแกมขอบขนานยาวถึงใบหอกแกมรี ขนาดกว้าง 0.8-1.5 เซนติเมตร ยาว
 5.5-9 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลมมน โคนใบสอบเรียว ขอบใบมีขน แผ่นใบ
 และขอบใบเรียบ สีเขียว มีเส้นสีแดงที่ขอบใบและเส้นใบย่อย โดยเฉพาะที่เส้นกลางใบ แขน
 เรียบไม่ขนหรือเป็นสัน มีขนยาวละเอียดอ่อน เส้นใบเรียงขนานแบบขนานค ยาวถึงส่วน
 ปลายใบ เส้นกลางใบ ด้านล่างเป็นสันนูน ไม่มีขน มีต่อมน้ำมันใส ก้านใบยาว 0.5-0.7
 เซนติเมตร ฐานเชื่อมกับปกคลุมที่หุ้มลำต้น

ดอก ดอกช่อยาว ออกที่ซอกใบ แบบเชิงลดแคบ ๆ มีดอกจำนวนมาก ดอกเดี่ยว
 หรือเป็นคู่ ๆ หรือเป็นกลุ่มกระจุก ใบประดับรูปกรวยและยาว มีขนยาวที่ขอบ ดอกสมบูรณ์
 เพศ กลีบดอกมี 5 กลีบ สีขาว ถึงชมพูแกมม่วง ไม่ร่วงเมื่อผลแก่ เกสรเพศผู้ มี 8 อัน เกสรเพศ
 เมีย ก้านเกสร มี 3 อัน ผล รูปคล้ายสามเหลี่ยม ยาว 1.5 มิลลิเมตร ปลายและท้ายเรียวแหลมทั้ง
 สองด้าน ผิวเรียบและเป็นมันแวว

13. ต้นบีคิน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Brucea javanica* (Linn.) Merr. Syn. : *B. amarissima* Desv.

วงศ์ SIMAROUBACEAE

ชื่ออื่น คีคิน (อุบลราชธานี) กะคัค ฉะคัค(ไค้) คีคิน(กลาง)
กาจับหลัก ขานเก้อากขม(เชียงใหม่) พญาดาบหัก(ตราด) เพี้ย
ฟาน(นครราชสีมา ขอนแก่น) เพี้ยะฟาน(นครศรีธรรมราช)
มะลาคา(ปัตตานี) สอยดาว(จันทบุรี) เพี้ยายม่อนน้อย มะขี้
เหา มะคืดววย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 0.5-4 เมตร เปลือกลำต้นเรียบ สีขาวปนเทา มีขนสีเหลืองปกคลุมหนาแน่น

ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับเวียนรอบกิ่ง มีใบย่อย 5-13 ใบ แผ่นใบย่อยรูปขอบขนานแกมรูปไข่ถึงรูปหอกแกมรูปไข่ กว้าง 3-6 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร ขอบใบหยักมนเป็นฟันเลื่อยตลอดทั้งขอบใบ ปลายใบแหลม โคนใบมน ผิวใบมีขนนุ่มทั้งสองด้าน เนื้อใบบาง นุ่ม ก้านใบย่อยยาว 3-10 มิลลิเมตร ก้านใบยาว 5-10 เซนติเมตร

ดอก ออกรวมเป็นช่อกระจุกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 5-40 เซนติเมตร เป็นดอกแยกเพศ มีทั้งต้นที่พบเฉพาะช่อดอกตัวผู้และดอกตัวเมียในช่อเดียวกัน ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีขาวอมเขียวถึงสีแดงอมเขียวหรือสีม่วง ออกเป็นช่อตามซอกใบ และที่ปลายยอด กลีบดอกรูปช้อนใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงเล็กน้อย สีอมม่วงหรือสีน้ำตาลแดง กลีบดอกมี 4 กลีบ มีขน เกสรตัวผู้มี 4 อัน ฐานอับเรณูทรงกลมใหญ่ ก้านชูเกสรเป็น 4 พู รังไข่เป็นชนิดอยู่สูง กลีบเลี้ยงมีขนาดเล็กมาก มี 4 แฉก

ผลเป็นผลสด กลมเป็นพวง มีเนื้อ รูปกลม ผิวเรียบเป็นมัน ขนาดเล็ก ยาวราว 4 มิลลิเมตร ออกรวมกลุ่มกัน 1-4 ผล เปลือกผลแข็ง เมื่อผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกมีสีดำ คล้ายเมล็ดมะละกอแห้ง มีเมล็ดเดี่ยว ผิวเรียบ สีน้ำตาล รสขมจัด

14. ไช้สรง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Streptocaulon juvenas* (Lour.) Merr.

วงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น เครือไช้สรง ฆลุกัน (นครราชสีมา) จุกโรหิณี นอยนัง นอยนัง (ชุมพร) ค่ายานฮากหอม (นครสวรรค์) เถาประสงศ์ (ปราจีนบุรี) หยั่งสมุทรน้อย (เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไช้สรงเป็นไม้เถาขนาดเล็ก เลื้อยพันต้นไม้อื่น เถาสีน้ำตาล ทุกส่วนของเถามีขนนุ่ม และมีน้ำยางสีขาวข้น

ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงตรงกันข้าม ปลายใบมน โคนใบเว้า ผิวใบมีขนนุ่มทั้งสองด้าน

ดอก ดอกออกเป็นช่อแยกแขนงตามซอกใบและปลายกิ่ง ดอกขนาดเล็กสีเหลืองอ่อน ออกดอกเดือนเมษายน-พฤษภาคม

ผล ผลออกเป็นฝักคู่รูปทรงกระบอก ฝักอ่อนสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล มีขนนุ่มปกคลุม เมล็ดขนาดเล็กด้านหนึ่งมีขนละเอียดสีขาวเรียงตามแนวยาวติดกับแกนกลางผล ออกผลเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม

15. อ้อยคำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Saccharum officinarum* L.

วงศ์ POACEAE

ชื่ออื่น อ้อย อ้อยขม อ้อยคำ (ภาคกลาง) กะทึ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นสูง 3-6 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-5 ซม. สีม่วงแดง มักมีไข รสขม มีรสหวาน ถิ่นใบเป็นเชื้อ ยาวประมาณ 5 มม. มักมีขน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปแถบ กว้าง 3-6 ซม. ยาว 1-2 เมตร ปลายเรียวแหลมขอบสาก ดอกช่อดอกแขนง ยาว 50-100 ซม. ช่อดอกยาว 2.6-4.0 มม. กาบช่อดอกแผ่นล่างยาว 2.8-4.0 มม. กาบช่อดอกแผ่นบนยาว 2.6-3.9 มม. ขอบมีขน กาบล่างยาว 2.5-3.5 มม.

ดอก เป็นดอกช่อขนบ ๆ ไม่มีก้านกลาง อันเรณูสีเหลือง ยาว 1.0 – 1.8 มม.
ยอดเกสรตัวเมียสีม่วง

16. กำลิ่งเสือโคร่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Betula alnoides* Buch. - Ham. ex G. Don

วงศ์ BETULACEAE

ชื่ออื่น กำลิ่งพญาเสือโคร่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้น สูง 20-35 เมตร วัชรอบลำต้นประมาณ 1-2 เมตร เปลือกไม้ (ที่ยังไม่ลอก) มีสีน้ำตาล เทา หรือ เกือบดำ มีรูระบายอากาศเป็นจักขาวเล็ก ๆ กลมบ้างรีบ้าง ประปรายอยู่ เปลือกมีกลิ่นคล้ายการบูร เวลาแก่จะลอกออกเป็นชั้น ๆ คล้ายกระดาษ ที่ยอดอ่อน ก้านใบและช่อดอกมีขนสีเหลือง หรือสีน้ำตาล ปกคลุม ใบเป็นรูปสามเหลี่ยม หรือแคบ ยาวประมาณ 3-8 มม.

ใบ เป็นรูปไข่ถึงรูปไข่แกมหอก หรือรูปหอก เมื่อใบบาง คล้ายกระดาษ ด้านใต้ ของใบมีคุ่ม โคนใบป้านเกือบเป็นเส้นตรง ขอบใบหยักแบบฟันเลื่อยสองชั้นหรือสามชั้น ที่ หยักแหลม ปลายใบเรียวแหลม เส้นแขนงใบ 7-10 คู่

ดอก ออกเป็นช่อยาวคล้ายหางกระรอก ออกตามง่ามใบห่างละ 2-5 ช่อ ดอก ช่อไม่มีก้าน ช่อดอกเพศผู้ยาว 5-8 ซม. กลีบรองดอกเป็นรูปไตหรือกลม มีแกนอยู่ตรง กลาง ปลายค่อนข้างแหลม มีขนที่ขอบเกสรเพศผู้ 4-7 อันติดอยู่ที่แกนกลาง ช่อดอกเพศเมีย ยาว 3-9 ซม. กลีบรองดอกไม่มีก้าน มี 3 หยัก ด้านนอกมีขน รังไข่แบน กรอบนอกเป็น รูปไข่ หรือเกือบกลม มีขน ท่อรังไข่ยาวกว่ารังไข่เล็กน้อย

ผล ผลแก่ร่วงง่าย แบน มีปีก 2 ข้างปีกบางและโปร่งแสง

17. นางแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bauhinia strychnifolia*

วงศ์ FABACEAE (LEGUMINOSAE -
CAESALPINIOIDEAE)

ชื่ออื่น เครือขยัน (ภาคเหนือ) สยาน (ตาก, ลำปาง) หญ้านางแดง (ภาคอีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อยค่อนข้างแข็งขนาดใหญ่มีเหง้าหัวใต้ดิน เถายาวประมาณ 4-10 เมตร ใต้น้ำตาลเกลี้ยงพาดตามต้น ไม้อื่น กิ่งแขนงแยกออกจากง่ามใบสลับกัน ไปเป็นระเบียบตามปลายกิ่งแขนง มีมือม้วนเป็นตุ่มๆ ตรงข้ามกันสำหรับเกาะยึด

ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเรียงสลับมีหูใบเล็ก ๆ 1 คู่ ๆ ใบรูปขอบขนานหรือรูปไข่มนรี ขนาดกว้าง 3-6 เซนติเมตร ยาว 6-12 เซนติเมตร โคนใบหยักเว้าเล็กน้อย ปลายใบสอบแคบหรือแหลม ผิวใบเกลี้ยงและเป็นมันสีเขียว เส้นแขนงใบสีแดงคล้ำ ใบยอดอ่อนสีออกแดง

ดอก ออกเป็นช่อยาวเรียวตามปลายกิ่ง ดอกเป็นหลอดกลวง ใต้วงเล็กน้อย ปลายบานห้อยลงคล้ายกับดอกประทัดจีนมีจำนวนมากช่อหนึ่งยาว 50-100 เซนติเมตร ดอกยาว 2.5 เซนติเมตร ดอกตูมมาทางโคนช่อแผ่ออก 2 ข้างของก้านช่อกลิบรองกลีบดอกสีแดง โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นกรวยปลายแยกเป็นแฉกแหลมๆ 5 แฉก กลีบดอกสีแดงคล้ำมี 5 กลีบ มีขนประปรายไม่ขยิบบานออกมีเกสรตัวผู้ 5 อัน ก้านดอกยาวประมาณ 0.5 เซนติเมตร

ผล เป็นฝักแบน ๆ มีขนสีน้ำตาลนุ่มคล้ายฝักฝาง สีเขียวอ่อน

18. คันทาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Albizia Lebbekoides* Benth.

วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น คาง จามจรีป่า จามจรีคง ทางพ่ายพ กาง ก้าง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

คันทาง เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ต้นสูงใหญ่

ใบ ดอกหนาหิบบ ใบเล็กเป็นฝอยคล้ายใบมะขามไทย

ดอกออกเป็นฝอยฟูเหมือนดอกจามจรี แต่สีเขียวๆ ขาวๆ มีกลิ่นหอม

ผล ฝักแบนโตยาว

19. ตุ่มก้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Strychnos nux-vomica* L.

วงศ์ STRYCHNACEAE

ชื่ออื่น โกรฐกะลิ่ง กระเจี๊ว กะลิ่ง ตุ่มก้าแดง (ภาคกลาง)
แสลงทม แสลงเบือ (นครราชสีมา) แสลงเบือ
(อุบลราชธานี) โสงข้วยจี (จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 10 - 15 เมตร ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มกลม
ลำต้นเป็นพูพอน เปลือกเรียบ สีเทาปนดำใบ

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม ใบรูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 5 - 10 ซม. ยาว 8 -
15 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบมน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ใบแก่มีเส้นใบ 5 เส้นออก
จากโคนใบ ก้านใบยาว 1-1.5 ซม.

ดอก สีขาวหรือขาวอมเขียว ออกรวมเป็นช่อแบบช่อกระจุก ยาว 2.5-5.5 ซม.

ตามปลายกิ่ง ก้านดอกมีขนละเอียดหนาแน่น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเป็นหลอดปลาย
แยกเป็น 5 แฉก ดอกบานเต็มที่กว้าง 6-8 มม. ผล เป็นสดแบบมีเนื้อหลายเมล็ด ผงั้หนาม มี
ขนสากหรือเก๋ียง ทรงกลมแข็ง ขนาด 2.5-5 ซม. ผลสุกเป็นสีส้ม เมื่อแก่เต็มทีผ้งั้หนามไม่แตก
ออกจากกัน เมล็ดรูปจานหนา 5-7 มม. มี 1-4 เมล็ดต่อผล

20. เอ็นอ่อน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cryptolepis buchanani* Roem.&Schult.

วงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น กวน (จวน-แม่ฮ่องสอน) - เครือเถาเอ็น (เชียงใหม่) - ดินเบ็ด
เครือ (ภาคเหนือ) - เมื่อย (ภาคกลาง) - นอหอหมี (กะเหรี่ยง-
แม่ฮ่องสอน) - หล้าลิเลน (ปัตตานี) - หมอนดินเบ็ด (สุราษฎร์
ธานี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อยพาดพันต้น ไม้เอ็น เปลือกเถาเรียบสีน้ำตาลอมดำ พอกแก่เปลือกจะหลุด
ล่อนอีกเป็นแผ่น ทุกส่วนของต้นมี น้ำยางสีขาว

ใบ เป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามกัน ใบรูปรี ปลายใบมนมีหางสั้น โคนใบสอบ หลังใบเรียบเป็นมันและลื่น ท้องใบเรียบสีชาลนวล ก้านใบสั้น

ดอก ออกเป็นดอกช่อ ตามซอกใบ ดอกย่อยสีเหลืองอ่อน กลีบดอก 5 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกัน กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ

ผล ทรงกระบอก ติดกันเป็นคู่ ปลายผลแหลม ผิวเป็นมันลื่น พอแก่แตกออกด้านเดียว เมล็ดรูปรีสีน้ำตาล มีขนฟูสีขาวติดอยู่

21. เปล้าใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Croton roxburghii* N.P.Bajacr.

วงศ์ EUPHORBIAEAE

ชื่ออื่น เปล้าหลวง (เหนือ);เปาะ (กำแพงแสน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก ผลัดใบ พร้อมออกดอก แต่แตกใบใหม่เร็ว สูง 3-8 เมตร กิ่งก้านค่อนข้างใหญ่ เปลือกค่อนข้างเรียบ ยอดอ่อน ใบอ่อน ช่อดอก มีเกสรเป็นแผ่นสีเทาเล็กๆ ปกคลุม

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน รีแกมขอบขนาน รูปไข่ หรือรูปหอก กว้าง 5-10 เซนติเมตร ยาว 9-30 เซนติเมตร โคนใบและปลายใบแหลม หรือมน ขอบใบหยัก ที่ฐานเส้นใบมี ต่อม 2 ต่อม ก้านใบยาว 1.3-6 เซนติเมตร

ดอก ออกเป็นช่อหลายช่อที่ปลายกิ่ง ยาว 12-22 เซนติเมตร ตั้งตรง ดอกทยอยบานจากโคน ไปหาปลาย ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกันหรือต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยงรูปขนานกว้าง มีเกสร 5 กลีบดอกขาวเท่ากับกลีบรองดอก มีขนหนาแน่น ที่ฐานดอกมีต่อมกลมๆ 5 ต่อม เกสรเพศผู้ 12 อัน ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน กลีบดอกเล็กรูปยาวแถบ ขอบมีขน

ผล ทรงกลม มี 3 พู เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร เมื่อแก่แตกออก ภายในมีเมล็ดรูปรี

22. หนาด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Blumea balsamifera (L.) DC.

วงศ์

ASTERACEAE

ชื่ออื่น

คำหอม จะบอ (มลายู ปัตตานี) ตั้งโองเช่า (จีน)
 แนน ใบหลม ผักชีช้าง พ็อบกวา (กระเหรี่ยง)
 แม่ฮ่องสอน) พิมเสน หนาดหลวง (ภาคเหนือ)
 หนาดใหญ่ (ภาคกลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกกิ่งไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 0.5-4 เมตร กิ่งก้านเป็นเหลี่ยม มีขนนุ่มยาวสีขาว เปลือกลำต้นแก่สีน้ำตาลเทา

ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปขอบขนานแกมรูปไข่ กว้าง 1.5-12 เซนติเมตร ปลายใบและโคนใบแหลม ขอบใบหยักเป็นซี่ฟัน ด้านบนมีขนนุ่มละเอียด ด้านล่างมีขนนุ่มคล้ายไหม ก้านใบมีระยะห่าง 2-3 อัน

ดอก เป็นช่อกระจุกหลวมๆ ดอกขนาด 2-4 เซนติเมตร สีเหลือง ออกตามง่ามใบและปลายช่อ ช่อดอกมีริ้วประดับหลายชั้น รูปขอบขนาน ปลายแหลม ด้านหลังมีขนหนาแน่น

ผล เป็นผลแห้งรูปขอบขนาน ยาว 1 มิลลิเมตร สีน้ำตาล มีขนสีขาวประปราย

23. ตะไคร้หอม

ชื่อวิทยาศาสตร์

Cymbopogon nardus (Linn.) Rendle

วงศ์

GRAMINAE

ชื่ออื่น

จะโคมะชูด ตะไคร้ชูด ตะไคร้แดง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ตะไคร้เป็นพืชล้มลุก อายุหลายปี มีเหง้า ลำต้นตั้งตรง สูง 2 เมตร ออกเป็นกอ

ใบเกลี้ยง รูปยาวแคบ กว้าง 5-20 มิลลิเมตร ยาวได้ถึง 1 เมตร มีกลิ่นหอม ตรงรอยต่อระหว่างใบกับกาบ มีแผ่นรูปไข่ปลายตัดยื่นออกมา ยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร มีขนกาบหุ้มติดกัน กาบล่างสุดเกาะซ้อนกัน เมื่อแห้งจะม้วนขึ้น

ดอกออกเป็นช่อขนาดใหญ่ยาวได้ถึง 80 เซนติเมตร มีใบประดับ ลักษณะคล้าย กาบ ยาวประมาณ 25 มิลลิเมตร รองรับอยู่ ช่อดอกแยกเป็นหลายแขนง แต่ละแขนงมีช่อย้อย 4-5 ช่อ

ผล ผลแห้งไม่แตก

24. ไพล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.

วงศ์ ZINGIBERACEAE

ชื่ออื่น ปูลอย ปูเลย (ภาคเหนือ) ว่านไฟ (ภาคกลาง) มันสะล่าง (ฉาน-แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกสูง 0.7-1.5 เมตร มีเหง้าใต้ดิน เปลือกสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสี เหลืองถึงเหลืองแกมเขียว แทะหน่อหรือลำต้นเทียมขึ้นเป็นกอ ซึ่งประกอบด้วยกาบหรือโคน ใบหุ้มซ้อนกัน

ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 3.5-5.5 เซนติเมตร ยาว 18-35 เซนติเมตร ดอกช่อ แทะจากเหง้าใต้ดิน กลีบดอกสีนวล ใบประดับสีม่วง

ผลเป็นผลแห้งรูปกลม

25. ตะไคร้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbopogon citratus* (DC. ex Nees) Stapf.

วงศ์ POACEAE

ชื่ออื่น จะโคมะบุค ตะไคร้มะบุค (ภาคเหนือ) ตะไคร้แดง (นครศรีธรรมราช)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูง 0.75-1.2 เมตร แตกเป็นกอ เหง้าใต้ดินมีกลิ่นเฉพาะ ช่อและปล้องสั้นมาก กาบใบของตะไคร้หอมมีสีเขียวปนม่วงแดง ขาวและหนาหุ้มข้อและ ปล้องไว้แน่น

ใบ เดี่ยวเรียงสลับ กว้าง 1-2 ซม. ยาว 70-100 ซม. แผ่นใบและขอบใบสาก และคม

ดอก เป็นดอกช่อ สีส้มตาลแดง แทงออกจากกลางต้น ออกดอกยาว
ผล เป็นผลแห้ง ไม่แตก

26. เครือชูด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Parameria laevigata (Juss.) Moldenke

วงศ์

APOCYNACEAE

ชื่ออื่น

เครือชูด (สระบุรี, อุบลราชธานี) ช้างงาเดียว
(ประจวบคีรีขันธ์) เถาประหลาดผี (ชัยนาท) สร้อยสุมาลี
กุมาริกา (ภาคกลาง) เครือเขามวก เครือเขามวกขาว
เขามวกขาว ตั้งตุ้เครือ (ภาคเหนือ) มวก ส้มลม (ปราจีนบุรี)
คังคิค (จันทบุรี) วันจรุก (เขมร-จันทบุรี) วอรักันจรุก (เขมร-
ปราจีนบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพันไม้อื่น มีน้ำยางขาว กิ่งอ่อนเรียวเล็ก สีส้มตาลเข้ม ยอดอ่อน
และก้านช่อดอกมีขนสั้นๆ สีส้มตาลแต่จะร่วงไปในเวลาต่อมา

ใบ เดี่ยวเรียงตรงข้ามหรือเป็นวงรอบ 3 ใบ รูปรี รูปขอบขนาน จนถึงรูปใบหอก
กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 4.5-15 ซม. ส่วนกว้างที่สุดของใบอยู่ประมาณกึ่งกลางใบ แล้วเรียวสอบเข้า
หาโคนใบและปลายใบ ปลายเรียวแหลม โคนสอบ แผ่นใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง เส้นแขนง
ใบข้างละ 5-7 เส้น ก้านใบสั้น

ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนง ออกตามง่ามใบและปลายกิ่ง ยาว 3-10 ซม.
ดอกเล็กสีขาว กลิ่นหอมแรง ก้านดอกยาว 2-4 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เล็กมาก โคนกลีบติดกัน
เล็กน้อย กลีบดอก 5 กลีบ ยาวประมาณ 5 มม. ขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันเป็นเกลียว โคนกลีบ
ติดกันเป็นรูปกรวย เกสรเพศผู้มี 5 อัน รังไข่มีขน

ฝักยาว กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 15-35 ซม. หักกอดระหว่างเมล็ด เมื่อแก่แตกออก
จากก้นด้านเดียว เมล็ดรูปคล้ายเรือ ยาว 1-1.2 ซม. โคนมีปุยขนยาวคล้ายเส้นไหม ช่วยในการ
ลอยลม

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม ภูมิภาคมาเลเซีย

27. ส้มลม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aganonerion polymorphum* Pierre. ex. Spire

วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ส้มลม (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สระบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา เลื้อยพัน 3 - 4 ม. มีน้ำยางสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 2.9 - 4.8 มม.

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน รูปรี (elliptic) กว้าง 2.0 - 3.5 ซม. ยาว 5.1 - 7.2 ซม. ก้านใบยาว 0.6 - 1.6 ซม. ใบนุ่มสีเขียวค่อนข้างเข้ม ขอบใบเรียบ (entire) ลำต้นสีเขียวถึงเขียวออกน้ำตาล ทั้งใบและลำต้นไม่มีขน

ดอก ออกดอกที่ยอดหรือปลายกิ่ง ช่อดอกมีดอกย่อย 3 - 5 ดอก กลีบเลี้ยงมีสีแดงแกมชมพูมี 5 กลีบ โคนกลีบติดกัน และมีกลีบดอก 5 กลีบ สีชมพูหรือสีบานเย็น โคนกลีบดอกติดกัน ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน

28. เพ็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vietnamosasa pusilla* (A.Cheval.&A.Camus) Nguyen

วงศ์ GRAMINEAE

ชื่ออื่น เพ็ก (ร้อยเอ็ด) ไม้เพ็ก (เพชรบูรณ์) เพ็ก (เพชรบูรณ์ นครราชสีมา)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชอายุหลายปี แดกกอสูง 70-120 เซนติเมตร ลำต้นแข็ง เนื้อไม้เป็นเส้นเหนียวแบบไม้ไผ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-1.0 เซนติเมตร

ใบ หยาบกระด้าง แผ่นยาว 8-14 เซนติเมตร กว้าง 1 เซนติเมตร มีกึ่งก้าน แดงจากข้อ

ดอก เป็นช่อแยกแขนง (Panicle) ระบบรากค้ำ แต่มีเหง้าแข็งแรง แพร่พันธุ์โดยหน่อหรือเหง้า ออกดอก ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม

29. กำแพงเจ็ดชั้น (ต้นตาไก่)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Salacia chinensis* L.

วงศ์ CELASTRACEAE

ชื่ออื่น ตะลุ่มนก ตาไก่ น้ำนอง มะต่อมไก่ หลุมนก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 2-6 ม. ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี รูปไข่ หรือรูปไข่กลับ ปลายแหลมหรือมน โคนสอบ ขอบหยักหยาบ ๆ ดอกออกเป็นกลุ่มหรือเป็นช่อสั้น ๆ ที่ง่ามใบ

ดอกเล็ก สีเขียวอมเหลืองหรือเหลือง กลีบเลี้ยงเล็กมาก กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่ป้อม ผลค่อนข้างกลมหรือรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม.

ผลสุกสีแดงหรือแดงอมส้ม มี 1 เมล็ด เมล็ดค่อนข้างกลม

30. คั้นครก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyalthia debilis* (Pierre) Finet et. Gagnep.

วงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น ก้อยเต่า ก้อยค้ำเต่า (ราชบุรี) ไข่เต่า (เชียงใหม่) ค้ำเต่า ค้ำเต่าน้อย (ภาคเหนือ) กั้นครก (มหาสารคาม ยโสธร)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 38.7 – 65.1 เซนติเมตร ลำต้น สีดำแกมขาวนวล กิ่งมีขนละเอียดสีน้ำตาล

ใบเดี่ยวเรียงสลับรูปขอบขนาน (Oblong) รูปขอบขนานแกมรูปไข่ (Ovate-oblong) และรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ (Obovate-oblong) กว้าง 4.2 – 5.9 เซนติเมตร ยาว 11.1 – 15.0 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ (Entire)

ดอกออกตามซอกใบกลีบดอกสีเหลืองอ่อนคล้ายดอกตำลึง มีกลิ่นหอมเย็นๆ ผลรูปทรงกลมหรือทรงกระบอก มีขนละเอียดสีเหลืองอ่อน

31. หมากต้องแล้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyalthia evecta* (Pierre) Finet et. Gagnep.

วงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น นมน้อย (เพชรบูรณ์) น้ำเต้าแล้ง (นครราชสีมา) น้ำน้อย (เลย) ต้องแล้ง (มหาสารคาม ชัยภูมิ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็กสูง 60 – 120 เซนติเมตร

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปขอบขนาน (oblong) กว้าง 2.6 – 3.4 เซนติเมตร ยาว 9.8 – 11.6 เซนติเมตร

ดอก ออกดอกตามซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองอ่อน ผลย่อยรูปทรงกลม ผลสุกมีสี

น้ำตาลแดง

ผล เป็นกลุ่ม มีหลายผลย่อย รวมเป็นช่อ ผลย่อยรูปทรงกลม เมื่อสุกผลสี

น้ำตาลแดง

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ พบในพื้นที่ขอบชายป่าหรือป่าโปร่ง ดินร่วนปน

ทราย

32. ไม้ไม่รู้ลืม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Elephantopus scaber* L.

วงศ์ ASTERACEAE

ชื่ออื่น หนาดผา เทยโป้ หญ้าไถ่นกคุ้ม หญ้าปราบ หญ้าสามสิบสองหาบ หญ้าไฟนกคุ้ม (ภาคเหนือ) ตะชีโกวะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชีไฟนกคุ้ม (เลย) คิงไฟนกคุ้ม (ชัยภูมิ) หนาดมีแคลน (สุราษฎร์ธานี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรงสั้นอยู่ในระดับพื้นผิวดิน

ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเรียงเวียนกันแน่นที่โคนต้น รูปขอบขนาน กว้าง 2-6 ซม. ยาว 10-25 ซม. ปลายใบและโคนใบมน แผ่นใบมีขนสาบมือ ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย ก้านใบสีเขียวหนา

ดอก ออกเป็นช่อแบบแขนงที่ปลายยอด มีใบประดับ 2 ใบ ดอกสีม่วง กลีบ
 ดอกเรียวยาว ปลายกลีบดอกแหลม โคนเชื่อมติดกัน ก้านช่อดอกเหนียวเมื่อโคนเหยียบก้าน
 ช่อดอกจะตั้งขึ้นมาใหม่เหมือนเดิม เกสรเพศผู้เป็นเส้นตรงมีอับเรณูสีม่วง
 ผล รูปทรงกลม มีสัน 10 สัน ผิวมีขนนุ่มปกคลุม

33. เกียงป็น

ชื่อวิทยาศาสตร์. *Xantonnea parvifolia* Craib

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น ถอนเข้า (เชียงใหม่) ครอบ ดอนแดง ปลูกแปบ โพงผาง
(โคราช) มะก่องข้าวหลวง (เหนือ) มะก่องเข้า (พายัพ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพุ่มไม้พุ่ม ลำต้นสูงไม่เกิน 5 ฟุต และจะเป็นขน สีขาวนวล

ใบ ใบจะกลมและโตประมาณ 7 เซนติเมตร ใบค่อนข้างจะมีขนสีขาวนวล

ดอก ดอกจะโตประมาณ 2-3 เซนติเมตร เป็นดอกสีเหลือง

ผล ผลมีลักษณะกลมเป็นกลีบๆ คล้ายพินสีที่ใช้สีข้าว แต่ชนิดนี้ผลจะเป็นรูป
 คู่ๆ ไม่บานอ้าเหมือนชนิดอื่น

34. หญ้าแห้วหมู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cyperus rotundus* Linn.

วงศ์ CYPERACEAE

ชื่ออื่น ข้าวล่าว (จีนกลาง) ซาซ่า (แต้จิ๋ว) หญ้าขนหนู (ภาคเหนือ-
 แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก อายุหลายปี สูง 20-40 เซนติเมตร มีลำต้นใต้ดินเป็นหัวคล้ายหัวแห้ว
 ไทย แตกแขนงลำต้นเป็นเส้นแข็งเหนียวอยู่ใต้ดินและงอกเป็นหัวใหม่ได้ใบ เป็นใบเดี่ยว จำนวนมาก แทงออกจากหัว กว้าง 2-6 มิลลิเมตร ยาว 5-20
 เซนติเมตร กลางใบเป็นร่องสีเขียวเข้ม เกือบดอก ออกเป็นช่อขนาดเล็กแบบดอกหญ้า สีน้ำตาลแดง แทงขึ้นจากกลางต้น ก้าน
 ช่อดอกเป็นสามเหลี่ยมตรง

ผล เป็นผลแห้ง รูปขอบขนานรูปไข่กลับ ปลายแหลมมีหน้าตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม
มีสีน้ำตาล หรือดำ

35. เจ็มขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ixora ebarbata* Craib

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น เจ็มไม้ (ไทย); เจ็มพระราม (กรุงเทพฯ); เจ็มปลายสาน
เจ็มขาว (พายัพ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพรรณ ไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง

ใบ มีลักษณะเป็นรูปไข่ ริมขอบใบจะเรียบตรงปลายใบของมันจะมน

ดอก ดอกออกรวมกันอยู่เป็นช่อ มีสีขาว มีกลิ่นหอมเย็น ก้านดอกนั้นจะยาวส่วน

ปลายก้านดอกจะเป็นกลีบเล็กๆ อยู่เพียง 4 กลีบ

36. ส้มลม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aganoerion polymorphum* Pierre ex Spire.

วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ส้มลม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ส้มลมเป็น ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น เถากลมสีเขียว ไม่มีมือเกาะ ทุกส่วนมีน้ำยาง
สีขาวและเหนียว

ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ รูปใบหอกหรือรูปวงรี ปลายใบเรียว
แหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ ผิวใบเป็นมัน สีเขียวเข้ม

ดอก ดอกเป็นดอกช่อ ขนาดเล็ก ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ
5 กลีบ โคนเชื่อมติดกัน สีขาวอมเขียว ปลายกลีบสีชมพู ออกดอกเดือนเมษายน-พฤษภาคม

ผล ผลเป็นฝัก ออกเป็นคู่ ทรงกระบอกเรียวยาว สีเขียว ปลายแหลม เมล็ดแก่
รูปรีวง สีน้ำตาล ที่ปลายด้านหนึ่งมีพู่ สีขาว หนึ่งผลมีหลายเมล็ด ออกผลเดือนพฤษภาคม-
มิถุนายน

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ ป่าเต็งรัง

38. มุ้งกระต่าย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Blinkworthia lycioides* Choisy

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่ออื่น มุ้งกระต่าย, ยาจีน, ชุ่มกระต่าย, ชุ่มกระต่าย (ราชบุรี)
มุ้งกระต่าย (ลพบุรี, ราชบุรี) ยาจีน (เพชรบุรี) ระฆังขาว
ระฆังข้างเผือก (สุโขทัย) หิ้งหอย (เชียงใหม่)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้พุ่มกึ่งเลื้อยเนื้ออ่อน สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นและกิ่งมีขนกระจายทั่ว
ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ ขอบขนานแกมรูปแถบ กว้าง 0.8-1.5 เซนติเมตร
ยาว 2-5 เซนติเมตร แผ่นใบหนาและมีขน

ดอก ออกเดี่ยวๆ ตามซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองอ่อน โคนเชื่อมติดกันเป็นรูป
ระฆังยาว 2-3 เซนติเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก ตื้นๆ

ผล แบบผลสด มีกลีบเลี้ยงหุ้มมีดและติดคงทน

นิเวศวิทยาและการกระจายพันธุ์ พบขึ้นตามป่าเต็งรัง

38. ฟักทอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cucurbita moschata* Linn.

วงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น น้ำเต้า (ภาคใต้) มะฟัก (ภาคเหนือ) มะน้ำแก้ว (เลย)
หมักอ้อ (เลย-ปราจีนบุรี) หมากอ้อ (ภาคอีสาน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย ลำต้นแข็งและเป็นเหลี่ยม ใบรูปสามเหลี่ยม หยักเป็นพูลึก พูแหลม
มีหนาม

ใบ ผิวใบหยาบสาก

ดอก ดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยกว้าง กลีบตั้งหรือแผ่ออก มี 5 กลีบ

ผล ก้านผลแข็ง เป็น 5 เหลี่ยมชัดเจน และเป็นร่อง บริเวณที่เชื่อมกับผลไม่

ขยายขนาดขึ้น

39. ถิ่นฟ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Oroxylum indicum (L.) Kurz

วงศ์

BIGNONIACEAE

ชื่ออื่น

คอกกะ ค็อกกะ คูแก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เบโค
(มาเลเซีย-นราธิวาส) มิลิดไม้ มะลิ้นไม้ (เหนือ) ถิ่นฟ้า
(เลย) เพกา (กลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก 3 ชั้นปลายถี่ ใบย่อยเรียงตัวตรงข้าม เส้นใบแบบตาข่าย โดยสีของผิวใบด้านบนเข้มกว่าผิวใบด้านล่าง

ดอก ดอกช่อแบบกระจุก ก้านช่อดอกยาว สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้างกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยติดคงทนจนเป็นผล กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง ปลายกลีบแยกเป็นรูปปากเปิด ส่วนที่อยู่บนมี 2 กลีบ เนื้อกลีบพับย่น สีแดงเลือดหมู เกสรเพศผู้มี 5 อัน โดยมี 1 อันเป็นหมันซึ่งก้านชูอับเรณูจะสั้น ส่วนอีก 4 อัน เป็นแบบ 2 คู่ยาวไม่เท่ากัน ติดบนหลอดกลีบดอกด้านใน อับเรณูติดกับก้านชูอับเรณูแบบต่าง เกสรเพศเมียมี 1 อัน รังไข่เหนือวงกลีบ กานเรียงพลาเซนตาเป็นแบบพลาเซนตารอบแกนร่วม

ผล เป็นฝักแบนขนาดใหญ่ รูปดาบ ปลายฝักแหลม ตรงกลางขอบมีรอยโป่งเล็กน้อย มักออกห้อยระย้าอยู่เหนือเรือนยอด เมื่อฝักแก่ รอบข้างของฝักจะปริแตก ปล่อยเมล็ดที่อยู่ข้างในฝักจำนวนมากมา ล่องลอยไปตามลม เมล็ด ลักษณะแบนสีน้ำตาลอ่อน ทั้งสองด้านมีเยื่อบางใส สีขาว โปร่งแสงคล้ายปีก

40. ข่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Streblus asper Lour.

วงศ์

MORACEAE

ชื่ออื่น

กักไม้ฝอย (ภาคเหนือ) ส้มพอ (ร้อยเอ็ด)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ 5-10 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มรูปไข่ ไม้ผลัดใบ เปลือกสีเทา ขรุขระ และน้ำยางมีสีขาวคล้ายน้ำนม

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่กลับ ปลายและโคนสอบขอบใบจักฟันเลื่อย ไม่เป็นระเบียบ ผิวใบสาบคายทั้งสองด้านสีเขียว

ดอก ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ต่างช่อกัน ดอกเพศเมียดอกเดี่ยวสีขาวหรือเหลืองอ่อน ดอกเพศผู้สีเขียวอ่อน

ผล ผลสุกสีเหลืองอ่อนและมีเมล็ดแข็ง 1 เมล็ด

41. ไทร

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus Benjamina* L.

วงศ์ MORACEAE

ชื่ออื่น จาเรย (เขมร) ไทร (นครศรีธรรมราช) ไทรกระเบื้อง (ประจวบคีรีขันธ์) ไทรช้อย ไทรช้อยใบแหลม (กรุงเทพฯ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูงได้ถึง 10 เมตร มีรากอากาศ น้ำยางขาว

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรี รูปใบหอกหรือรูปไข่แกมวงรี

ดอก เป็นดอกช่อ เกิดภายในฐานรองดอกที่มีรูปร่างกลมคล้ายผล ออกเป็นคู่ที่ซอกใบ แยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน

ผล เป็นผลสด รูปกระสวย รูปไข่ รูปไข่กลับหรือรูปค่อนข้างกลม เมล็ดสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลือง ส้มและแดงเข้มตามลำดับ

42. เอ็น้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melastoma villosum* Lodd.

วงศ์ MELASTOMACEAE

ชื่ออื่น โคลงเคลง เอ็น้า โคลงเคลง กะเร มะเร สาเหร์ เหมร เบร์ พญารากขาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงราว 1 เมตร ลำต้นกลม แตกกิ่งก้านสาขามากกิ่ง เล็กเรียว

ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปหอก ปลายแหลมมีเส้นใบตามยาว 3 เส้น มีขนสั้น ๆ ปกคลุมหนาแข็งเล็กน้อย สีเขียวอมเหลือง ท้องใบสีอ่อน

ดอก สีชมพูม่วง มี 5 กลีบ เกสรสีเหลือง

ผล เล็กกลมรูปถ้วย มีขนปกคลุมเมล็ดเล็กละเอียด ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

43. หวาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Calamus caestus* Blume

วงศ์ ARECACEAE

ชื่ออื่น หวายตะค้าทอง (นราธิวาส) วาเต๊ะสะกอ (มลายู ภาคใต้)
โรตันทะเล รอเต๊ะสะกอ กาเต๊ะสะตอง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้เถา เลื้อยพาดพันไปตามต้นไม้อื่น ลำต้นกลมเรียวยาวเล็กน้อยมือ
ยาว 20-30 ฟุต

ดอก มีขนาดเล็ก สีขาวอมเขียวเป็นช่อพวงห้อยระย้า

ผล กลมขนาดปลายนิ้วก้อย เปลือกเป็นเกล็ดเล็ก ๆ เนื้อรับประทานได้ รส

เปรี้ยวอมหวาน

44. ศรีง่าป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gardenia obtusifolia* Roxb.

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น ลีค่า โศก, คำมอก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงถึง 10 เมตร ลำต้นคดงอ แตกเป็นร่องตามยาว
ลำต้นต้นแก่สีเทา-ดำ ขอบอ่อนมีหูใบร่วมปกคลุมมียางชั้นสีใสเหนียว

ใบ ใบเดี่ยว เรียงตัวแบบตรงข้าม ก้านใบสั้นมากประมาณ 0.5-1 มิลลิเมตร มีหูใบ
ร่วม (intersipule) 2 อัน เจริญออกกลุ่ม โคนก้านใบ ประกอบกันเป็นรูปถ้วย ยาว 3-4 มิลลิเมตร
ใบรูปไข่กลับหรือรูปขอบขนาน โคนใบมนถึงค่อน ข้างแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิว
ใบมีขนสาบมือทั้งสองด้าน ใบกว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 5-12 เซนติเมตร

ดอก ดอกเดี่ยว เกิดที่ปลายกิ่ง ก้านดอกสั้นๆ 1-2 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สี
เขียวติดกันเป็นหลอด ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก มักมียางชั้นไหล
ออกมา กลีบเลี้ยงไม่ร่วง กลีบดอก 5(6) กลีบ สีขาว ติดกัน เป็นหลอดกว้าง 4-5 มิลลิเมตร ยาว
5-6.5 เซนติเมตร ผิวหลอดกลีบดอกด้านนอกเรียบ ภายในหลอดกลีบดอกมีขนเล็กๆปกคลุม

ตอนปลายหลอดแยกเป็น 5 (6) กลีบ แต่ละกลีบกว้าง 1.5-2.5 เซนติเมตร ยาว 4-5 เซนติเมตร ปลายมน ผิวกลีบเรียบ กลีบโค้งกลับ ไปทางโคนก้านดอก แรกบานกลีบสีขาว ใกล้เคียงโรย เปลี่ยนเป็นสีเหลือง ดอกมีกลิ่นหอมเย็นๆ เกสรเพศผู้ 5 อัน ติด บนหลอด กลีบดอก ก้านชูอับ เรณูยาวเสมอหลอดกลีบดอก ชับเรณูสีเหลืองแกมเทา ยาว 8-10 มิลลิเมตร เกสรเพศเมีย 1 อัน ฝังใ้ inferior ovary สีเขียว ก้านเกสรยาวเสมอหลอดกลีบดอก ยอดเกสรยาวพ้นหลอดกลีบ ดอก ยอดเกสรเป็นคุ่ม รูปโคน กว้าง 3-4 มิลลิเมตร มีน้ำยางเหนียว ฝังใ้ 2 ห้อง ออวลจำนวนมาก

ผล ผลสดแบบ baccate รูปกลมรี เปลือกหนาแข็ง เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-3.5 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยงติดอยู่ที่ ปลายผล เมล็ดจำนวนมาก

45. มะขามป้อม

ชื่อวิทยาศาสตร์

Phyllanthus emblica

วงศ์

EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น

กันโตล (เขมร - กาญจนบุรี) กำหวด (ราชบุรี) มะขามป้อม (ทั่วไป) มั่งรู้ สันยาสา (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก-กลาง สูง 8-12 เมตร ลำต้นมักคดงอ เปลือกนอกสีน้ำตาลอมเทา ผิวเรียบหรือค่อนข้างเรียบ เปลือกในสีชมพูสด

ใบ เป็นใบเดี่ยว มีลักษณะคล้ายใบประกอบคล้ายใบมะขาม รูปขอบขนานติดยาวรี กว้าง 0.25-0.5 เซนติเมตร ยาว 0.8-1.2 เซนติเมตร สีเขียวอ่อนเรียงชิดกัน ใบสั้นมาก เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน

ดอก เป็นดอกขนาดเล็กแยกเพศ แต่อยู่บนกิ่งหรือต้นเดียวกัน ออกตามง่ามใบ 3-5 ดอก แน่นตามปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง 6 กลีบ ดอกสีขาวหรือขาวนวล ผลทรงกลมมีเนื้อหนา 1.2-2 เซนติเมตร

ผล ผลอ่อนมีสีเขียวอ่อน ผลแก่มีเขียวอ่อนค่อนข้างใส มีเส้นริ้วๆ ตามยาว สังเกตได้ 6 เส้น เนื้อผลรับประทานได้มีรสฝาดเปรี้ยว ขมและอมหวาน เปลือกหุ้มเมล็ดแข็ง มี 6 เส้น เมล็ดมี 6 เมล็ด

46. หมากเป็น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Flacourtia indica* (Burm.f.) Merr.

วงศ์ FLACOURTIACEAE

ชื่ออื่น คานเสี้ยน มะเก้วนนก มะเก้วนป่า (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ มีความสูงประมาณ 2-5 หรืออาจสูงถึง 15 เมตร ตามลำต้นและกิ่งใหญ่มีหนามแหลม ขาว 2-4 เซนติเมตร เรือนยอดแผ่กว้าง ปลายกิ่งโค้งลง เปลือกสีเหลืองอมเทา แตกเป็นร่องลึก

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเวียนสลับ ขนาดเล็ก รูปรี ขนาด เนื้อใบ และขนที่ปกคลุมแตกต่างกัน ส่วนใหญ่รูปไข่กลับ กว้าง 1.5-3 เมตร ยาว 2-4 เซนติเมตร ปลายใบกลม โคนใบสอบขอบใบค่อนข้างเรียบ หรือ หยักใกล้ปลายใบ ใบอ่อนและเส้นกลางใบสีแดงอมส้ม เส้นใบมี 4-6 คู่ เส้นใบย่อยสามเป็นร่างแห ก้านใบยาว 3-5 เซนติเมตร

ดอก ออกเป็นช่อสั้นๆ ความชอกใบ และปลายกิ่ง มีขน กลีบดอก 5-6 กลีบ รูปไข่ ปลายใบมน ยาว 1.5 มิลลิเมตร ด้านนอกค่อนข้างเกลี้ยง ด้านในและที่ขอบกลีบมีขนแน่น แยกเพศ ดอกเพศผู้ ชานดอกห้อยมน เกสรเพศผู้จำนวนมาก มีขนเฉพาะที่โคน ดอกเพศเมีย ชานดอกเรียบ หรือค่อนข้าง เรียบ รังไข่กลม ปลายสอบแคบ ก้านเกสรเพศเมีย 5-6 อัน แต่ละก้าน ปลายแยกเป็น 2 แฉก และหัวนอก

ผล กลมรีหรือเล็กออกเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่มตามกิ่ง เมื่ออ่อนมีสีเขียวเมื่อแก่มีสีแดงคล้ำ มีก้านเกสรตัวเมีย ติดอยู่ที่ปลายผลมี เมล็ด 5-8 เมล็ด

ตารางที่ 1 ข้อมูลพืชแสดงชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ และสรรพคุณของพืชสมุนไพร
บริเวณวัดป่าอรัญญิกาวาส ต.วังแสง อ.แกด้า จ.มหาสารคาม

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	สรรพคุณ
1	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson	MENISPERMACEAE	แก้รังแค
2	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> Linn.	PALMAE	แก้รังแค
3	หนอนตาย หยากใหญ่	<i>Stemona collinsae</i> Craibr.	STEMMONACEAE	แก้ฮัมพาด
4	ผักชีข้าง	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ASPARAGACEAE	แก้ฮัมพาด
5	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> Linn.	PIPERACEAE	แก้ฮัมพาด
6	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	ANNONACEAE	แก้ฮัมพาด
7	ฝางแดง	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	แก้ฮัมพาด
8	ลูกไส	<i>Suregada multiflorum</i> (Juss.) Baill.	EUPHORBIACEAE	แก้ฮัมพาด
9	อึ้งแดง	<i>Sauropus bicolor</i> Craib	EUPHORBIACEAE	แก้ฮัมพาด
10	ขี้ตุน	<i>Helicteres angustifolia</i> L.	STERCULIACEAE	แก้ฮัมพาด
11	หนามหัน	<i>Caesalpinia godefroyana</i> O.Kze. C.	LEGUMINOSAE	แก้ฮัมพาด
12	แพว	<i>Persicaria odorata</i> (Lour.) Sojak	POLYGONACEAE	แก้ฮัมพาด

ตารางที่ 1 ข้อมูลพืชแสดงชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ และสรรพคุณของพืชสมุนไพร
บริเวณวัดป่าอรัญญิกาวาส ต.วังแสง อ.แกดำ จ.มหาสารคาม (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	สรรพคุณ
13	ต้นบีคน	<i>Brucea javanica</i> (Linn.) Merr. Syn. : <i>B.</i> <i>amarissima</i> Desv.	SIMAROUBACEAE	บำรุงกำลัง
14	โรตง	<i>Streptocaulon juvenas</i> (Lour.) Merr.	ASCLEPIADACEAE	บำรุงกำลัง
15	อ้อยดำ	<i>Saccharum officinarum</i> L.	POACEAE	บำรุงกำลัง
16	กำลังเสือโคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch. - Ham.ex G.Don	BETULACEAE	บำรุงกำลัง
17	นางแดง	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	FABACEAE	บำรุงกำลัง
18	ต้นค่าง	<i>Albizzia Lebbeckoides</i> Benth.	LEGUMINOSAE	บำรุงเลือด
19	ตุ้มกา	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.	STRYCHNACEAE	ขับน้ำนม
20	เถินอ่อน	<i>Cryptolepis</i> <i>buchanani</i> Roem.&Schult	ASCLEPIADACEAE	แก้ปวดเมื่อย
21	เปล้าใหญ่	<i>Croton roxburghii</i> N.P.Balakr.	EUPHORBIACEAE	แก้ปวดเมื่อย
22	หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ASTERACEAE	แก้ปวดเมื่อย
23	ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus</i> (Linn.) Rendle	GRAMINAE	แก้ปวดเมื่อย
24	ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ZINGIBERACEAE	แก้ปวดเมื่อย

ตารางที่ 1 ข้อมูลพืชแสดงชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ และสรรพคุณของพืชสมุนไพร
บริเวณวัดป่าอรัญญิกาวาส ต.วังแสง อ.แกดำ จ.มหาสารคาม (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	สรรพคุณ
25	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> (DC. ex Nees) Stapf.	POACEAE	แก้ปวดเมื่อย
26	เครือชูด	<i>Parameria laevigata</i> (Juss.) Moldenke	APOCYNACEAE	ขับลม
27	ล้มลม	<i>Aganonerion</i> <i>polymorphum</i> Pierre. ex. Spire	APOCYNACEAE	ขับลม
28	เพ็็ก	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (A.Cheval.&A.Camus) Nguyen	GRAMINEAE	ขับลม
29	กำแพงเจ็ดชั้น (ต้นตาไก่)	<i>Salacia chinensis</i> L.	CELASTRACEAE	ขับลม
30	คันครก	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet et. Gagnep.	ANNONACEAE	ขับลม
31	หมากคืองแล้ง	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet et. Gagnep.	ANNONACEAE	ขับลม
32	โคไม้รู้ลัม	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ASTERACEAE	ขับลม
33	เกียงป็น	<i>Xantonnea parvifolia</i> Craib	RUBIACEAE	ขับลม
34	หญ้าแห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> Linn.	CYPERACEAE	ขับลม
35	เข็มขาว	<i>Ixora ebarbata</i> Craib	RUBIACEAE	แก้ปวดเมื่อย
36	ล้มลม	<i>Aganoerion polymorphum</i> Pierre ex Spire.	APOCYNACEAE	แก้ปวดเมื่อย

ตารางที่ 1 ข้อมูลพืชแสดงชื่อท้องถิ่น ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ และสรรพคุณของพืชสมุนไพร
บริเวณวัดป่าอรัญญิกาวาส ต.วังแสง อ.แกดำ จ.มหาสารคาม (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	สรรพคุณ
37	มั่งกระต่าย	<i>Blinkworthia lycioides</i> Cholsy	CONVOLVULACEAE	แก้ปวดเมื่อย
38	ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Linn.	CUCURBITACEAE	แก้ปวดเมื่อย
39	ลิ้นฟ้า	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	BIGNONIACEAE	แก้ปวดเมื่อย
40	ช่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	MORACEAE	แก้ปวดเมื่อย
41	ไทร	<i>Ficus Benjaminia</i> L.	MORACEAE	แก้ปวดเมื่อย
42	เอ็นฮ้า	<i>Melastoma villosum</i> Lodd.	MELASTOMACEAE	แก้ปวดเมื่อย
43	หวาย	<i>Calamus caesius</i> Blume	ARECACEAE	แก้ปวดเมื่อย
44	ฝรั่งป่า	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb.	RUBIACEAE	แก้เบาหวาน
45	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i>	EUPHORBIACEAE	แก้เบาหวาน
46	หมากเป็น	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merq.	FLACOURTIACEAE	แก้เบาหวาน